

5

Procesy wydawnicze

Procesy wydawnicze mogą być wykonywane w różnych instytucjach. Typowymi instytucjami zajmującymi się procesami wydawniczymi są instytucje wydawnicze, zwane **wydawnictwami**. W typowym wydawnictwie działają dwa główne piony (działy), zwane redakcjami: redakcja merytoryczna i redakcja techniczna.

Prace nad wydaniem danego dzieła rozpoczyna redakcja merytoryczna. Pierwszym etapem prac jest zaplanowanie wydania danego dzieła. Redakcja merytoryczna na podstawie danych z rynku księgarskiego bada potrzebę wydania danego dzieła i jego opłacalność. Warunkiem istnienia wydawnictwa jest uzyskiwanie odpowiedniego dochodu przez wydawanie dzieł, które przynoszą wydawnictwu zysk. Czasem istnieje potrzeba wydania dzieła bardzo potrzebnego, ale nie dochodowego, np. niektóre podręczniki szkolne. Wtedy musi znaleźć się instytucja, która pokryje straty wydawnictwa (np. Ministerstwo Edukacji Narodowej dla podręczników). Są przypadki, gdy wydawnictwo celowo wydaje dzieło niedochodowe, np. gdy chce wypromować autora, którego dzieła w przyszłości będą przynosić zyski.

Pierwszą pracą redakcji merytorycznej po decyzji wydania dzieła jest znalezienie autora, który mógłby dane dzieło opracować. Po znalezieniu autora wydawnictwo prosi autora o opracowanie konspektu dzieła zawierającego spis zagadnień, jakie będą w nim zawarte.

Często w wydawnictwie brak jest pracowników znających się na zagadnieniach, które mają być tematem dzieła. Dlatego konspekt jest oceniany przez specjalistów z danej dziedziny i ostatecznie jest uzgadniana treść i zawartość konspektu. Konspekt jest krótkim omówieniem zawartości przyszłego dzieła.

Następnie wydawnictwo zawiera z autorem umowę wydawniczą i autor może rozpocząć opracowanie dzieła. Po opracowaniu autor dostarcza tekst dzieła w postaci tzw. maszynopisu autorskiego.

● **Maszynopis autorski** jest napisany na maszynie do pisania lub na drukarce komputerowej. Na jednej stronie maszynopisu powinno znajdować się 30 wierszy tekstu, a w każdym wierszu po ok. 60 znaków, łącznie z odstępami między wyrazami. Na jednej stronie powinno więc znajdować się ok. 1800 znaków. W maszynopisie autorskim ważne są też marginesy. Lewy margines powinien mieć szerokość 35 mm, a górny 25 mm. Marginesy służą do nanoszenia uwag w dalszych opracowaniach.

Ilustracje do danego dzieła mogą być dostarczone przez autora razem z tekstem, opracowane przez inną osobę lub przez wydawnictwo na podstawie propozycji autora.

Redakcja merytoryczna oddaje całość dzieła do opiniodawców, którzy określają jakość dzieła i ewentualną konieczność dokonania poprawek. Po opiniach negatywnych wydawnictwo może odstąpić od umowy, może też zażądać dokonania poprawek. Po wykonaniu przez autora poprawek redakcja merytoryczna przyjmuje dzieło do dalszych prac.

Dalsze prace wykonuje redaktor merytoryczny. Ma on za zadanie poprawić ewentualne błędy w materiałach złożonych przez autora, zarówno pod względem treści, jak i pod względem poprawności stylistycznej oraz zastosowanych wyróżnień. Sprawdza on zawarte w pracy autora dane liczbowe, definicje, cytaty, daty historyczne itp. Tym samym w redakcji merytorycznej następuje poprawienie wszystkich uchybień autora. Sprawdzeniu i ewentualnemu poprawieniu są też poddane ilustracje.

Po zakończeniu prac w redakcji merytorycznej tekst jest przeważnie powtórnie przepisywany na maszynie lub drukarce komputerowej, z zachowaniem takich samych zasad jak maszynopis autorski, i wraz z rysunkami jest przekazywany do redakcji technicznej.

Pierwszą pracą redakcji technicznej jest wykonanie tzw. adiustacji technicznej tekstu i ilustracji.

● **Adiustacja techniczna tekstu** polega na zaprojektowaniu jak tekst ma wyglądać po wydrukowaniu. Redaktor techniczny musi więc dobrać wygląd poszczególnych znaków (tzw. krój pisma), ich wielkość, długość wierszy, wielkość odstępów akapitowych, liczbę wierszy na

adiustacja — wykonać odstęp między literami: a d i u s t a c j a

a d i u s t a c j a — usunąć odstęp między literami: adiustacja

adiustacja — zastosować pismo pochyle: adiustacja

adiustacja — zastosować pismo grube: adiustacja

adiustacja — zastosować pismo kaligraficzne: adiustacja

Rys. 5.1. Przykłady znaków adiustacyjnych (po prawej stronie zaznaczono jak będzie wyglądać słowo „adiustacja” po wykonaniu zaadiustowanego składu)

stronicy i wszelkie inne szczegóły dotyczące składania tekstów. Redaktor zapisuje te dane jako polecenia dotyczące sposobu składania tekstu za pomocą umownych znaków adiustacyjnych (rys. 5.1) na lewym marginesie maszynopisu.

● **Adiustacja techniczna ilustracji** polega na zaprojektowaniu przekształceń ilustracji w procesach fotoreprodukcyjnych. Polecenia adiustacyjne ilustracji, również w postaci tzw. znaków adiustacyjnych, są zapisywane na odwrotnej stronie ilustracji lub na załączonych arkuszach papieru. Polecenia te dotyczą formatu ilustracji w gotowym dziele i innych szczegółów wykonania. Ilustracje te są w rozumieniu poligrafa oryginałami.

● Podczas wykonywania adiustacji lub po wykonaniu adiustacji redaktor techniczny może wykonać tzw. szkice. **Szkicem** nazywamy rozrysowane stronica po stronicy układy, jak mają one wyglądać po wydrukowaniu zgodnie z wykonaną adiustacją. Na szkicach zaznaczone są miejsca, w których ma być tekst i ilustracje, podane są wymiary odstępów itp., ale nie ma jeszcze na nich tekstu ani ilustracji (rys. 5.2). Szkice są więc jakby graficznym przedstawieniem układu zgodnego z podaną adiustacją techniczną. Mogą one ulec później pewnym zmianom.

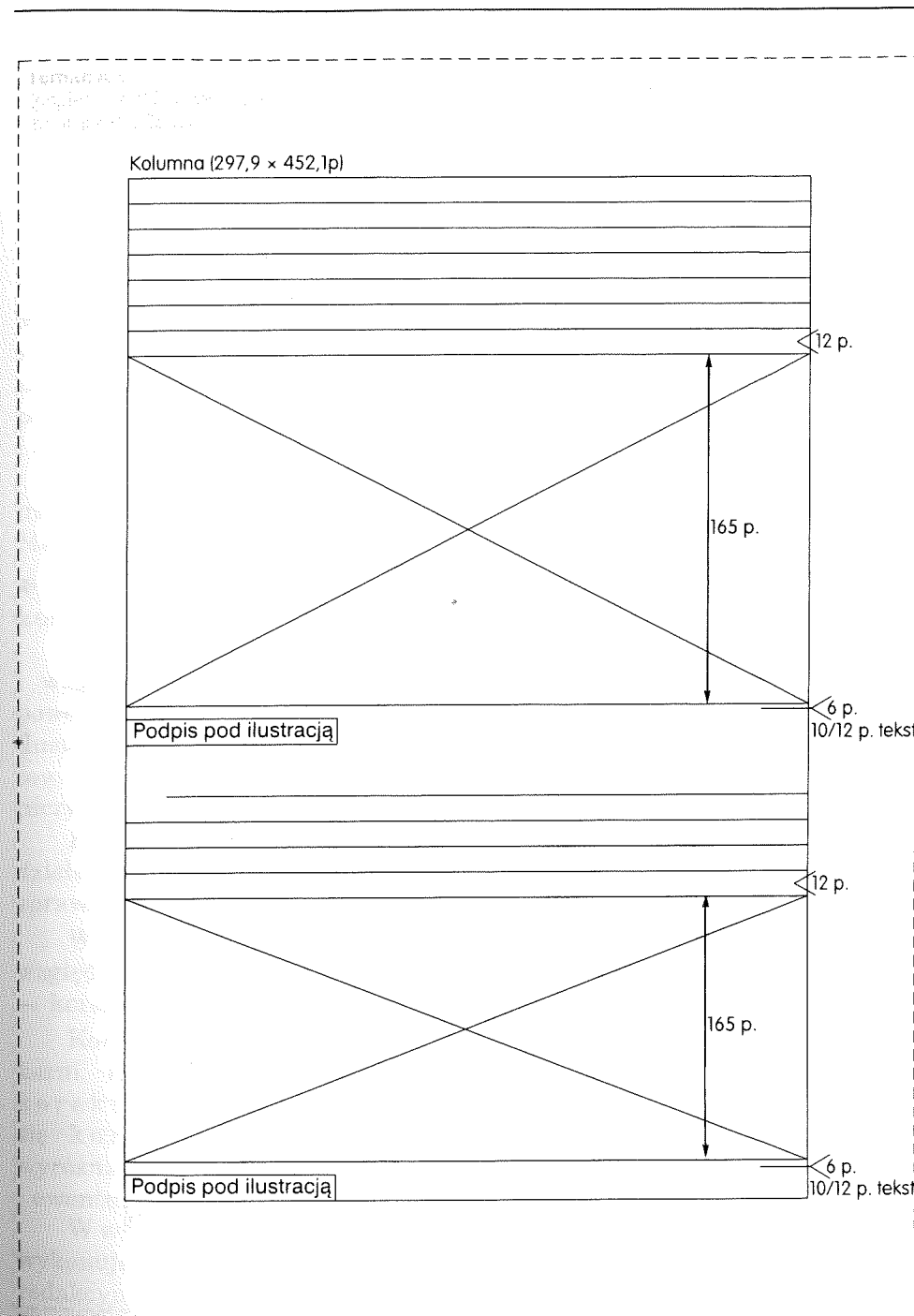
● Maszynopis dzieła po adiustacji nosi nazwę **maszynopisu wydawniczego**. Maszynopis wydawniczy może być jednolity i niejednolity. Maszynopis wydawniczy jednolity składa się z kilku części. Każda część ma jednakowy charakter technologiczny składu tekstu. Największą część stanowi przeważnie tzw. tekst prosty. Jest to tekst, z którym spotykamy się np. w powieściach. Oddzielne części stanowią np. tabele, wzory, przypisy itp. Taki układ maszynopisu jest bardziej wygodny dla składacza tekstu, gdyż inaczej wykonuje on składanie prostego tekstu, inaczej tabel i innych rodzajów tekstu. Jest on jednak mniej wygodny dla autora i redakcji merytorycznej. Maszynopis wydawniczy jednolity jest stosowany częściej.

Największa część pod względem zawartości maszynopisu wydawniczego jednolitego jest nazywana częścią podstawową. Pozostałe części noszą nazwę części wydzielonych.

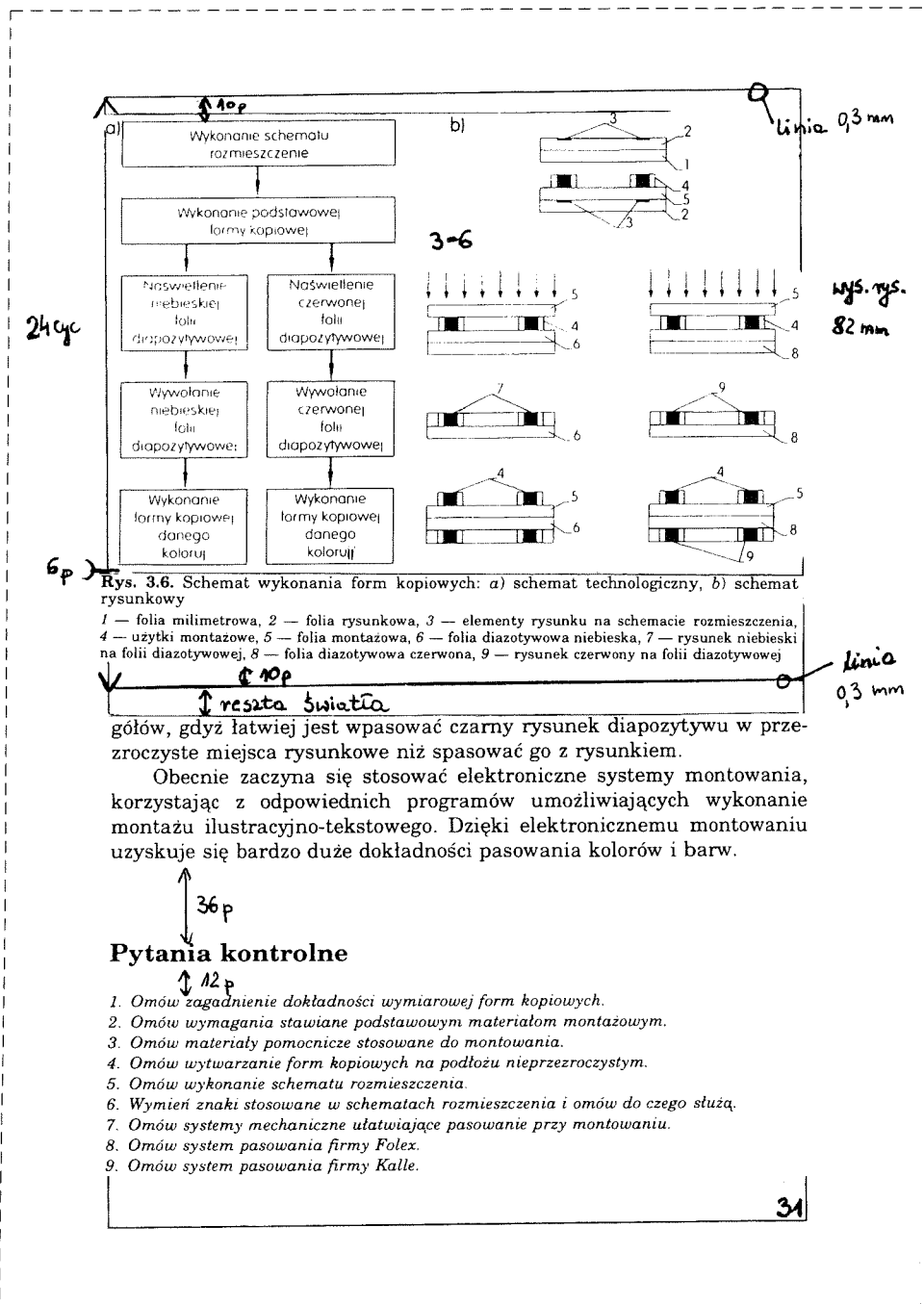
Maszynopis wydawniczy niejednolity zawiera tekst napisany kolejno tak, jak ma być w gotowym dziele, bez względu na charakter tekstu. Taki maszynopis jest niewygodny dla składacza tekstu, bardziej wygodny dla autora i redakcji merytorycznej.

Maszynopis wydawniczy wraz z kompletem ilustracji, tzw. albumem oryginałów w postaci załącznika oraz ewentualne szkice są wysyłane do drukarni w celu wykonania składania tekstu i procesów fotoreprodukcyjnych.

● Materiały wysyłane przez wydawnictwo do drukarni są ogólnie nazywane **materiałami wydawniczymi**. Materiałami wydawniczymi są więc: maszynopis wydawniczy, album oryginałów, szkice.

Rys. 5.2. Wygląd szkicu stronicy podręcznika

Rys. 5.3. Wygląd makiety strony podręcznika

Czasem, w przypadku wznowień, zamiast maszynopisu wydawniczego wydawnictwo wysyła do drukarni tekst w postaci poprzednio wydrukowanego wydania z wykonaną adiustacją techniczną. Taką postać tekstu nazywa się **pi er w o d r u k i e m**. Pierwodruk jest też materiałem wydawniczym.

Drukarnia po otrzymaniu maszynopisu wydawniczego z załącznikami wykonuje składanie tekstu i procesy fotoreprodukcyjne. Po przetworzeniu tekstu i ilustracji wykonuje odbitki tekstu i ilustracji i przesyła je do wydawnictwa.

● Wydawnictwo z otrzymanego złożonego tekstu i odbitek ilustracji wykonuje tzw. **makieta**. **Makieta** jest dokładnym szkicem, w którym zostały naklejone odbitki ilustracji i tekst w miejsca, w których mają być po wydrukowaniu dzieła (rys. 5.3). Makieta zawiera układ tekstu i ilustracji każdej strony dzieła.

Po dokładnym sprawdzeniu w redakcji technicznej i merytorycznej makieta nie ulega zmianom i służy jako wzór do dalszych prac w drukarni. Makieta jest bardzo ważnym materiałem wydawniczym.

● Do prac wydawniczych zalicza się także prace korektorskie zwane **korektą**.

Celem prac korektorskich prowadzonych zarówno w drukarni jak i w wydawnictwie, jest usunięcie wszelkich usterek i niedociągnięć powstających w czasie składania tekstów, przetwarzania materiału ilustracyjnego, formowania stron oraz nadania powstającemu produktowi poligraficznemu postaci zgodnej z przyjętymi założeniami wydawniczymi.

Korekta jest powszechnie wykonywana przy przepisywaniu jakiegoś dzieła i wykonują ją różne osoby (np. maszynopis autorski powinien być sprawdzony przez autora i błędy w nim poprawione).

W wydawnictwie prace korektorskie też wykonują różne osoby. Ze względu na ważność tych prac zatrudnia się specjalnych pracowników — korektorów, którzy wykonują wyłącznie korektę.

Korektorzy zatrudnieni są zarówno w wydawnictwie, jak i w drukarni. Korekta wykonywana w drukarni jest nazywana popularnie **korektą domową**. Korekty wykonywane w wydawnictwie nazywa się **korektami wydawniczymi**. Wśród korekt wydawniczych wyróżnia się korektę autorską, redakcyjną, techniczną, rewizyjną i ewentualnie inne.

W wydawnictwie najpierw autor (lub osoba przez niego upoważniona) wykonuje korektę autorską. Redaktor merytoryczny wykonuje korektę redakcyjną. Korektor w redakcji technicznej wykonuje ostateczną na tym etapie korektę techniczną. Po tych wszystkich korektach tekst i ilustracje są przesyłane do drukarni w celu wykonania poprawek. Po wykonaniu poprawek w drukarni korektor może przeprowadzić jeszcze jeden etap

korekty, tzw. korektę rewizyjną. Po tej korekcie i wykonaniu przez drukarnię poprawek uznaje się, że prace korektorskie są zakończone. Mimo to, często po wydrukowaniu dzieła, znajduje się w dalszym ciągu błędy.

Korekty — domową i wydawnicze — wykonuje się na odbitkach tekstu i ilustracji przy zastosowaniu umownych, znormalizowanych znaków zwanych znakami korektorskimi. Znaki takie wstawia się w tekście w miejscu błędu oraz na lewym marginesie przy wierszu, w którym występuje błąd. Na marginesie przy znaku korektorskim podaje się też właściwy tekst (rys. 5.4).

	Zamiana lub wstawienie litery znaku lub cyfry	Wykonanie korekty. Wykonanie korekty.
	Zamiana kilku liter lub wyrazów	Wykonanie korekty. Wykonanie pisma.
	Usuwanie zbędnej litery, wyrazu, wiersza itp.	Wykonanie korekty. Wykonanie korekty.
	Zamiana położenia liter, wyrazów	korekty Wykonanie. Wykonanie korekty.
	Napisać w ciągu, w tym samym wierszu	Wykonanie korekty
	Unieważnienie znaku korektorskiego	Wykonanie korekty

Rys. 5.4. Przykłady znaków korektorskich (po prawej stronie podano przykłady zaznaczania zmian korektorskich)

Ponieważ w wydawnictwie opracowuje się tekst i ilustracje, ważne jest posiadanie odpowiednich miar ilości tekstu i ilustracji. Ilość tekstu i ilustracji nosi nazwę zawartości wydawniczej, a powszechnie zwana jest błędnie objętością. Miarami zawartości wydawniczej są najczęściej arkusz autorski lub arkusz wydawniczy.

● **Arkuszem autorskim** nazywa się ilość tekstu zawierającą 40000 znaków (wliczając przerwy między wyrazami i zakończenie akapitu) lub 3000 cm² ilustracji lub 700 wierszy poezji.

● **Arkusz wydawniczy** tym różni się od autorskiego, że do obliczeń bierze się nie tylko tekst napisany przez autora, ale również tekst redakcyjny: stronicę tytułową, spis treści, przedmowę wydawnictwa itp.

Wydawnictwo jest właścicielem wydawanych dzieł, a często ma wyłączne prawa do ich wydawania. Bez zgody wydawnictwa autor nie może wydać swego dzieła w innym wydawnictwie.

Wydawnictwo, jako właściciel danego nakładu dzieła, sprawuje także nadzór nad procesami drukowania i procesami introligatorskimi. Czasem wydawnictwo żąda zatwierdzenia próbnych wydruków.

Często wydawnictwo poleca wykonać introligatorni próbne egzemplarze dzieła przed wykonaniem nakładu. Egzemplarz wzorcowy wykonuje się jeszcze przed drukowaniem. Zawiera czyste kartki. Egzemplarz próbny zawiera już zadrukowane kartki i po zatwierdzeniu przez wydawnictwo jest wzorem dla introligatorni. Egzemplarze sygnałne są pierwszymi egzemplarzami nakładu przesyłanymi do wydawnictwa w celu rozpoczęcia reklamy dzieła. Wydawnictwo zajmuje się rozsyłaniem egzemplarzy sygnałnych do potencjalnych odbiorców.

Do zadań wydawnictwa należy też sprzedaż dzieła. Przeważnie wydawnictwa zlecają to wyspecjalizowanym przedsiębiorstwom.

Obecnie większość prac wydawniczych może być wykonywana przy użyciu komputerów. Składanie tekstu za pomocą komputera można już bardzo łatwo wykonać w wydawnictwie. Stosując odpowiednie programy komputerowe, można z zastosowaniem komputera wykonać wszystkie etapy korekty. Komputerowo można też przetwarzać ilustracje. Mając już gotowy tekst i przetworzone w komputerze ilustracje, można na ekranie komputera wykonać układ tekstu i ilustracji na stronicy, czyli makietę. Makietę tę można wydrukować na drukarce komputerowej na papierze lub specjalnej folii, z której można już uzyskać formę drukową. Można też tę makietę zakodować na dyskietce komputerowej. Dyskietkę można przesłać do drukarni, która wykona z niej formę drukową, a potem drukowanie.

Procesy wydawnicze prowadzone w wydawnictwach przy zastosowaniu komputerów znacznie ułatwiają prace wydawnicze. Prace wydawnicze stają się łatwiejsze, prostsze i szybsze, a korzysta na tym przede wszystkim odbiorca, który otrzymuje druk wykonany taniej, szybciej i lepszej jakości.

Pytania kontrolne

1. Jak przebiegają prace redakcji merytorycznej wydawnictwa?
2. Na czym polega adiustacja techniczna tekstu i ilustracji?
3. Jakie znasz materiały wydawnicze?
4. Co wiesz na temat maszynopisów wydawniczych?
5. Wymień różnice między szkicem a makietą.
6. Co wiesz o pracach korektorskich?
7. Jakie znasz miary ilości tekstu i ilustracji i co one oznaczają?
8. Jaki udział ma wydawnictwo w procesach drukowania i dalszych?
9. Jakie prace wydawnicze można obecnie wykonać przy zastosowaniu komputerów?